

<https://doi.org/10.62837/2024.6.502>

SƏRIYYƏ RAFİQ QIZI NƏZƏROVA

odlaryurdu.magistratura@mail.ru

OdlarYurdu Universiteti, Koroğlu Rəhimov küçəsi

QAÇAQ KƏRƏM OBRAZI

Xülasə:

Qəhrəmanlıq dastanlarımızın öyrənilməsi, tədqiqi xalqımızın həyatında unudulmuş, sıradan çıxmış bir çox adət-ənənələrini bərpa etməyə, eyni zamanda qədim və müasir adət-ənənələri müqayisəli öyrənməyə imkan verir. Bu qiymətli mənəvi irsin kökü "Dədə Qorqud kitabı" eposu ilə bağlıdır. Obrazlı şəkildə desək, "Dədə Qorqud kitabı" gövdəsində müxtəlif meyvə calaqları yetirən nəhəng bir ağac – mükəmməl sinkretik tarixi sənəd, salnamə (oğuzun tarixi) və bədii əsərdir, şifahi yaradıcılıq nümunəsi və yazılı ədəbiyyatdır. Dastanların ana süjeti məhəbbət və qəhrəmanlıq motivləri əsas götürülməklə iki hissəyə ayrılır. Belə ki, qəhrəmanlıq dastanında məhəbbət mövzusunun, məhəbbət dastanında isə qəhrəmanlıq motivlərinin mövcudluğu tamamilə təbiidir.

On beş il qaçaq olmuş Qaçaq Kərəm 1860-cı ildə [Qazax qəzasının Qıraç Kəsəməni](#) kəndində anadan olmuşdur. Atası İsgəndər Molla Zal oğlu kənd camaatının haqqını müdafiə elədiyinə görə qolları qandallanıb, [Sibire](#) sürgün edilmişdir. Sonra o sürgündən qaçmış və yenidən öz doğma diyarında at belində görünmüşdür. İsgəndər öldürüldükdən sonra onun yarağını oğlu Kərəm götürmüşdür. "Kərəm körpüsü", "Kərəm payası", "Kərəm yolu", "Kərəm çalası", "Kərəm bazarı", "Kərəm payı", "Kərəm meydanı", "Kərəm bulağı" və s. Kərəmin qəhrəmanlığı ilə bağlı xalq arasında qoyulmuş bir sıra yer adlarıdır. Silahdaşları Balasöyün, [İsmayıl](#), [İsfəndiyar](#), Təhməz, Omar, Cahangir, Bayram, Usuf, Abbas, Nirvəli, Alıcan, Səməd olmuşdur.

Açar sözlər: folklorşünas, sinkretik tarixi, oğuznamə silsiləsindən, qəhrəmanlıq motivi

IMAGE OF FUGITIVE KARAM

Sariyya Nazarova Rafiq

Summary:

The study and research of our heroic epics allows us to restore many traditions that have been forgotten and lost in the life of our people, and at the same time, to study the ancient and modern traditions in a comparative manner. The root of this valuable spiritual heritage is connected with the epic "The Book of Grandfather Gorgud". Figuratively speaking, the "Book of Grandfather Gorgud" is a huge tree bearing various fruits on its trunk - it is a perfect syncretic historical document, chronicle (history of Oguz) and artistic work, an example of oral creativity and written literature. The main plot of the epics is divided into two parts based on love and heroic motifs. Thus, the presence of the theme of love in a heroic epic, and the existence of heroic motives in a love epic, is completely natural.

Gachag Kerem, who was a fugitive for fifteen years, was born in 1860 in the village of Qirag Kasaman, Gazakh province. His father, Iskander Molla Zal, was handcuffed and exiled to Siberia for defending the rights of the village community. Then he escaped from exile and reappeared in his native land on horseback. After Iskandar was killed, his son Karam took his wound. "Karam bridge", "Karam pile", "Karam road", "Karam grove", "Karam market", "Karam share", "Karam square", "Karam spring" etc. There are a number of place names among the people related to Karam's heroism. Balasoyun, Ismayil, Isfandiyar, Tahmez, Omar, Jahangir, Bayram, Usuf, Abbas, Nirveli, Alijan, Samad were his comrades-in-arms.

Keywords: folklorist, syncretic history, from the Oghuznam range, heroic motif

ОБРАЗ БЕГЛЕЦА КАРАМ СЕРИЯ РАФИК КЫЗЫ НАЗАРОВА РЕЗЮМЕ:

Изучение и исследование нашего героического эпоса позволяет восстановить многие традиции, забытые и утраченные в жизни нашего народа, и в то же время изучить древние и современные традиции в сравнительном порядке. Корень этого ценного духовного наследия связан с эпосом «Книга дедушки Горгуда». Образно говоря, «Книга деда Горгуда» представляет собой огромное дерево, приносящее на своем стволе разнообразные плоды, – это совершенный синкретический исторический документ, летопись (история Огуза) и художественное произведение, образец устного творчества и письменной литературы. Основной сюжет былин разделен на две части, основанные на любовных и героических мотивах. Таким образом, наличие темы любви в героическом эпосе, наличие героических мотивов в любовном эпосе совершенно закономерно.

Гачаг Керем, пятнадцать лет скрывавшийся от правосудия, родился в 1860 году в селе Кыраг Касаман Газахского уезда. Его отец, Искандер Молла Зал, был в наручниках и сослан в Сибирь за защиту прав сельской общины. Затем он бежал из ссылки и вновь появился на родине верхом на коне. После того, как Искандар был убит, его рану забрал его сын Карам. «Мост Карама», «Куча Карама», «Дорога Карама», «Роща Карама», «Бырок Карама», «Доля Карама», «Площадь Карама», «Родник Карама» и др. Среди народа есть ряд топонимов, связанных с героизмом Карама. Его соратниками были Баласоюн, Исмаил, Исфандияр, Тахмез, Омар, Джахангир, Байрам, Усуф, Аббас, Нирвели, Алижан, Самад.

Ключевые слова: фольклорист, синкретическая история, из хребта Огузнам, героический мотив.

Qaçaq Kərəmin igidliyi hələ onun öz dövründə bir sıra yazıçı və şairlərin diqqətini özünə çəkmişdir. Kərəmin böyük ad-san sahibi olması, igidliklə mübarizə aparması rus müəllifləri (Maksim Qorki, Serqey Filippov və b.) ilə bərabər, gürcü xalqının bədii söz sənətkarlarının da ilham qaynağı olub. Maksim Qorki onun

haqqında yazırdı: "Eşitdiyim xeyli hekayələr var ki, orada Kərəm özünə yaxın hesab etdiyi şəxslərə əlindən gəldiyi qədər kömək göstərmək istəyən insanpərvər bir adam kimi verilir. Qafqazdan olan qaçaqlar içərisində ən rəşadətli Kərəm olmuşdur. Kərəm əfsanələr və nağıllar qəhrəmanıdır. O, ədalətin mücəssəməsidir".

Dastanda təsvir olunan bəzi hadisələr mərdliyin və ailə dəyərlərinə yüksək hörmətin qabarıq göstəriciləridir. Bu hekayədə məhz Kərəmin ailə dəyərlərinə verdiyi yüksək qiymətin nəticəsi olaraq göstərdiyi mərdlik nümunəsi cəmiyyət üçün xüsusi bir misal ola bilər və oxucularda həmin dəyərlərin formalaşmasına birbaşa təsir göstərə bilər.

Azərbaycan folklorşünaslığında və ədəbiyyatşünaslığında Qaçaq Kərəm haqqında araşdırmalar ötən əsrin altmışıncı illərindən başlayaraq ardıcıl, sistemli şəkildə alınıb, onunla bağlı müxtəlif səpkili tədqiqatlar elminəzəri müstəviyə çıxarılmışdır. Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun 1976-cı ildən başlayaraq çap etdiyi «Ədəbi proses» kitabında Qaçaq Kərəmlə bağlı ən dəyərli əsərlərdən birinin müəllifi Fərman Eyvazlının yaradıcılığı dövrün ədəbi icmalı fonunda müəyyən təhlil obyektinə çevrilmişdir. Bu tədqiqatlarla yanaşı, ayrı-ayrı dövrlərdə Qaçaq Kərəm və onun obrazının yaradıldığı əsərlər Məmməd Arif, Kamal Talıbzadə, İsmayıl Şıxlı, Vaqif Vəliyev, Fərhad Fərhadov, Kamran Məmmədov, Qulu Xəlilov, Hüseyn Arif, Sədnik Paşayev, Teymur Bünyadov, Nizami Cəfərov, Qəşəm Vəliyev, Məmməd Aslan, Barat Vüsal, Nübar Aslan, Tahirə Həsənzadə, Nigar İsayeva və başqa tənqidçi və ədəbiyyatşünaslar tərəfindən bu və ya digər şəkildə araşdırılmışdır.

Qəhrəmanlıq dastanlarımızın öyrənilməsi, tədqiqi xalqımızın həyatında unudulmuş, sıradan çıxmış bir çox adət-ənənələrini bərpa etməyə, eyni zamanda qədim və müasir adət-ənənələri müqayisəli öyrənməyə imkan verir. Bu qiymətli mənəvi irsin kökü "Dədə Qorqud kitabı" eposu ilə bağlıdır. Obrazlı şəkildə desək, "Dədə Qorqud kitabı" gövdəsində müxtəlif meyvə calaqları yetirən nəhəng bir ağac – mükəmməl sinkretik tarixi sənəd, salnamə (oğuzun tarixi) və bədii əsərdir, şifahi yaradıcılıq nümunəsi və yazılı ədəbiyyatdır. Dastanların ana süjeti məhəbbət və qəhrəmanlıq motivləri əsas götürülməklə iki hissəyə ayrılır. Belə ki, qəhrəmanlıq dastanında məhəbbət mövzusunun, məhəbbət dastanında isə qəhrəmanlıq motivlərinin mövcudluğu tamamilə təbiidir. Nəzərə alınmalıdır ki, Alplıq-bahadırlıq təbliğ-tərənnüm edən nəhəng oğuznamə silsiləsindən (mərkəzdə "Kitabi-Dədə Qorqud" boyları olmaqla) "Koroğlu" eposuna, qaçaq dastanlarının öz aparıcı mövqeyini qoruyub saxlayan qəhrəmanlıq motivi qədim türk-oğuz cəmiyyətindəki yaşamaq, mövcud olmaq təsəvvürünün sonrakı tarixi dövrlərə etnik-irsi daşıyıcı funksiyasını yerinə yetirmişdir.

Azərbaycan xalqının istiqlaliyyət uğrunda apardığı bu mübarizəni əks etdirən qəhrəmanlıq dastanlarından olan "Qaçaq Nəbi" XX əsrin 30-cu illərindən toplanmağa başlamış və 1938-ci ildə ayrıca kitabça halında nəşr olunmuşdur. Sonralar dastan folklorşünas Ə.Axundov tərəfindən toplanmış və 1941-1961-ci illərdə iki dəfə - 1960 və 1977-ci illərdə kitab halında çap edilərək işıq üzünə çıxmışdır. R.Rüstəmzadə "Qaçaq Nəbi" dastanının şifahi şəkildə hələ XX əsrin

əvvəllərindən geniş yayıldığını yazır. Digər qəhrəmanlıq dastanları kimi, bu dastan da ilk əvvəl ayrı-ayrı qoşmalardan ibarət olmuş və sonra bu qoşmalar rəvayətlərlə birləşərək dastan şəklinə düşmüşdür. XIX əsrin ikinci yarısında Azərbaycanın ayrı-ayrı qəzalarında 100- dən artıq qaçaq dəstəsi vardı ki, onların da içərisində Qaçaq Nəbinin dəstəsindən sonra ən şöhrətli Qaçaq Kərəmin dəstəsi idi. El sənətkarlarından Göyçəli Aşığı Məhəmmədin “Kərəmxan Sərtib”, şair Qul Vəlinin “Qaçaq Kərəmlə Zalı xan”, Hüseyn Qəmlinin “Qaçaq Kərəm” dastanlarında bu qəhrəmanın fəaliyyəti təsvir və tərənnüm olunmuşdur. Bundan başqa, “Yeddi dastan” adlı kitabda “Qaçaq Kərəm”, “Qara Tanrıverdi”, “Qaçaq Süleyman”, “Hacı”, “Qara Söyün”, “Pəhləvan İsrəfil”, “Qandal Nağı” dastanları da cəmləşdirilib çap olunmuşdur. [3, s. 24].

Dastanda göstərilir ki, Kərəmin el üçün göstərdiyi şücayyəti xalqın zəhmətkeş nümayəndələri çox yüksək dəyərləndirir və lazım olduqda Kərəm üçün öz canlarından da keçməyə hazır olurlar. Binnət Koxanın özünün də çox mərd və əliaçıq insan olduğu, hər kəsə əl tutmağa çalışan biri olduğu həqiqətən də təqdirəlayiqdir. Dastanda Binnət Koxanın Kərəmə qarşı münasibəti bir daha sübut edir ki, Kərəm el üçün necə candan mübarizə aparmışdysa, elin mərd və zəhmətkeş insanları da Kərəm üçün canı bir qəlbədən hər problemə sinə gərməyə və mübarizə aparmağa hazır olmuşdular. Dastanda deyilir: Günlərin bir günü oğlu Həmid çöldən evə gəlib atasına dedi:

- Ay dədə, qonaqlarımız gəlib, səni çağırırlar.

Binnət kişi həyəətə boylandı, bir kimsəni görməyib soruşdu:

- Kimlərdi, a bala? Desənə, buyurub həyəətə gəlsinlər.

Elə bu vaxt Binnət kişinin evinin yanından Xəlil adlı bir kəndli keçirdi. Binnət kişinin qapısında yad adamları gördü. Onu maraqlandırdı: “Ayə, görən, koxanın qapısındakı bu adamlar kimdir?”

Xəlilin sağ ayağı anadangəlmə iki barmaq gödək idi. Yeridikcə bəstə boyu gah alçalır, gah ucalırdı. Özünü həmişə hökumət adamı kimi aparırdı deyə camaatın ondan zəhləsi gedirdi. Kəndin əvvəlki koxasının vaxtında çox əl-qol atırdı. Necə deyərlər, meydan sulayırdı. Hamı ondan çəkinirdi. Amma Binnət koxanın vaxtında Xəlilin əl-ayağı xeyli yığışmışdı. Daha əvvəlki hay-harayından əsər-ələmət qalmamışdı. Camaatın da ona hörməti yox idi.

Xəlil burda qalsın, sizə deyim Binnət kişinin qonaqlarından.

Onlardan biri koxa ilə ehtiramla salamlaşdı, Binnət kişinin əlini öpüb gözünün üstünə qoyandan sonra tanışlıq verdi. Belə bəlli oldu ki, qonaqları Kərəm göndərmiş.

Qaçaqlardan İncəli İsmayıl da atdan yerə endi. O, ağzını açıb Binnət koxanın qapısına nə üçün gəldiklərinin səbəbini söyləmək istəyirdi. Di gəl bu vaxt Binnət kisi onlardan aralandı. Koxa üçüncü atlıya doğru getdi. Onun qanlı çuxasına, qar kimi ağappaq ağarmış sifətinə baxdı. Bildi ki, yaralıdır. Sonra yaralı qaçağın atının Cilovundan yapışan İsmayıldan soruşdu:

- Ay İsmayıl, yarası çoxmu ağırdı?

İsmayıl asta-asta başını tərptədi, demək istəyirdi ki: “hə”. Sonra dilləndi:

- Binnət kişi, başqa qapıya aparmağa ürəyimiz gəlmədi. Həm də Kərəm qağa dedi ki, bunu aparsaq, aparsaq, ancaq Binnət koxanın qapısına apara bilərik. Başqa qapıda hökumət adamları qoymazlar bir gün rahat qalsın. Binnət kişi, izin ver, sağalana kimi sızdə qalsın. Sonra Kərəm özü gəlib aparacaq.

Kərəmin adını eşidən kimi elə bil Binnət koxanın üzü- gözü işıqlandı. Dedi:

- Bu nə sözdü, qardaşoğlu, lap yaxşı eləyibsiniz, başqa qapıya aparsanız, inciyərdim.

Yaralı qaçağın adı Təhməz idi. Binnət kişi üzünü qapı ağzında donub-qalmış arvadı Gülsəfaya tutub dedi:

- Tez ol, yer hazırla!

Bu vaxt Xəlil hələ də ayaq saxlayıb fikirləşirdi ki, ayə, görən koxanın qonaqları kimdir, hardan gəliblər? Axırda belə nəticəyə gəldi ki, qonaqlar olsa-olsa, qaçaqdırlar. Cİstəlik, hər kimdilsə. Qaçaq Kərəmin adamlarıdır. Hələ, bəlkə. Kərəm də onların arasındadır...

Bu xam xəyalla yol aldı Osman bəyin evinə doğru. Osman bəy kəndin keçmiş koxası idi. Onun yerinə keçdiyi üçün Binnət kişi ilə arası sərini idi. Bir fürsət axtarırdı ki, Binnət kişini şərləsin, özü təzədən koxa olsun.

Səhər obaşdan, dan yeri ağarar-ağarmaz hökumət qoşunu Binnət koxanın evini mühasirəyə almışdı. Qoşuna Dəmir bəy başçılıq edirdi. Bu işi ona qəza pristavı tapşırılmışdı. Özü də əmr eləmişdi ki, Kərəmi diri tutub onun yanına gətirsinlər, əgər bu mümkün olmasa, öldürsünlər. [1, s. 121].

Dəmir bəy əlindəki tapançadan bərk-bərk yapışaraq öz-özü- nə deyirdi: “Gör bu boyda kəndi kimin ümidinə qoymuşuq? Biz dağda-daşda qaçaq axtarıyıq, bu da onlara evində sı- gınaçaq verir... Yox, Binnət koxa, sən də vədən bura kimi imiş... Bundan sonra Kərəmlə yoldaşları kimi sən də yerin ya qəbirdi, ya sürgün”.

Bu halətdə Binnət kişinin külfəti də yuxudan oyandı. Hökumət əsgərləri tökülüşüb evi ələk-vələk eləməyə başladılar. Otaqların altını üstünə çevirdilər. Amma qaçaq tapa bilmədilər.

Binnət kişi Təhməzi həyətdəki gərmə tayasında gizlətməmişdi. Yuxarıdan da nəfəslik-baça qoymuşdu ki, boğulmasın.

Təhməz keçəni burada yarızanıqlı keçirmişdi. Yarası möhkəm ağrıyırdı, dilini dişinə sıxıb birtəhər dözmüşdü. O biri tərəfdən də çanına daraşan birələr yazıq Təhməzi yatmağa qoymamışdı. Əsgərlər hələ də evdə axtarış aparırdılar. Bu vaxt Təhməz gizləndiyi yerdən çıxıb qaçmaq istəmişdi. Amma yarası çox ağır idi. Tərpənməyə taqəti yox idi. [2, s. 78].

Bəli, əzizlərim, əsgərlər evi ələk-vələk elədilər, amma əllərinə heç nə keçmədi. Bu dəfə durub həyət-baçanı alt-üst eləməyə başladılar. Axtara-axtara gərmə tayasına yaxınlaşanda qəflətən güllə açıldı. Bunu görəçək hökumət adamlarının kimisi tez yerə uzandı, kimisi ağaca, arabaya sığındı, kimisi də özünü itirib geri qaçdı...

Təhməz Dəmir bəyi nişan almışdı. Amma bu vaxt o, bey- qafil yerini dəyişdiyi üçün güllə arabanın cağına dəymişdi.

Ara sakitləşən kimi əsgərlər cumub tufənglərinin qundağı ilə gərmə tayasını uçurdular. Gülləsi qurtaran Təhməz ələ keçdi.

Bu yandan da Binnət koxanı qəza mərkəzinə aparıb yarıqaranlıq bir zirzəmiyə saldılar. Binnət kişi üç gün idi ki, zindandaydı. Bir tərəfdən yuxusuzluq, o biri tərəfdən də beynindəki ağır fikirlər onu lap əldən salmışdı.

Üçüncü gün Binnət kişini pristavın yanına apardılar. Pristav qılçını qılçının üstünə aşırıb oturmuşdu, qollarını sinəsində çarpazlamışdı. Elə dayanmışdı, guya bütün alçaq dağları bu yaratmışdı.

Handan-hana pristav dilləndi:

- Binnət koxa, bizim məhkəmə dünyada ən ədalətli məhkəmədir. Günahkar olub-olmamağın orada aydınlaşacaq... Amma neyləmək olar, hələlik bizə dustaqsan.

Pristav belə deyib başını buladı, yenidən dilləndi:

- A kişi, bilirsən, nə iş tutmusan? Heç başa düşürsən, ko- xanın qaçaqlara sığınacaq verməsi nə deməkdir? ömürlük Sibir! Sürgün! Binnət kişi, ancaq mənim səndən bir istəyim var. Əgər razılaşsan, onda səni nə Sibirə göndərərək, nə də qəbirə. Əlini-qolunu sallaya-sallaya çıxıb evinə, külfətinin yanına gedərsən.

Üç günlük zindan Binnət koxanı lap əldən salmışdı. Odur ki pristavdan bu sözləri eşidəndə xeyli ümidləndi, soruşdu:

- İstəyin nədir?

Pristav dedi:

- İstəyim odur ki, sən gərək Kərəmi ələ verəsən. Əgər buna razısansa, onda səni zindandan buraxaram.

Binnət kişi dedi:

- Mən Kərəmi necə ələ verə bilərəm?

Pristav dedi:

- Bunu gərək özün tapasan. Bacarsan, nəinki günahından keçərik, hətta koxa vəzifəsində də şaxlarıq.

Binnət kişi fikrə getdi. Handan-hana dilləndi;

- Sabaha kimi mənə möhlət verin, fikirləşim.

Pristav ürəyində sevindi. Öz-özünə dedi: "Bayaqdan özünü necə qürurlu aparırdı. Adamı bax belə sındırlarlar!"

Sonra Binnət kişinin istəyi ilə razılaşıb dedi;

- Yaxşı, fikirləş!

Səhəri gün Binnət kişi pristavın yanına gəlib bircə kəlmə dedi:

- Razıyam!

Həmin gün Kərəm qaçaq yoldaşları ilə Binnət koxaya qonaq gəldi. Fikri bu idi ki, Təhməzi aparsın. Ancaq Kərəm Binnət kişi ilə Təhməzin başına gələn əhvalatı eşidib yaman dilxor oldu. Binnət kişi də pristavla arasındakı söhbəti olduğu kimi Kərəmə danışdı.

Kərəm yoldaşlarını koxanın dediklərindən həli elədi. Sonra da Təhməzlə Binnət koxanı dardan qurtarmaq üçün fikrini söylədi:

- Binnət əmi bizi qoruduğu kimi, biz də onu qorumalıyıq. O, camaata gərək adamdı. Şərt bizim kimi dağlara çəkilməkdə deyil. Kənddə də otura-otura çox iş görmək olar. Binnət koxa mərd, elcanlı kişidi. Mənim bir fikrim var!

Bunu deyib Kərəm nə etməli olduqlarını yoldaşlarına söylədi. Binnət kişi isə hələ əvvəldən Kərəmin hiyləsindən xəbərdar idi. [3, s. 122].

Qaçaqqlar Kərəmin fikri ilə razılaşdılar. İş belə olandan sonra Binnət koxa adamlarından birini yanına çağırırdı. Dedi ki, pristavın hüzuruna getməlisən. Həmin adam soruşdu:

- Koxa, axşam-axşam xeyirdimi?

Binnət kişi dedi:

- Xeyirdi! Pristavı harda olsa tap, de ki, dəstəsini də götürüb tez bura gəlsinlər. Kərəmgil bizdədi...

Çox keçmədi, pristavın dəstəsi kəndə gəldi. Binnət koxa onları kəndin qırağında qarşılayıb dedi:

- Kərəmlə yoldaşları təzəcə kənddən çıxdılar. Arxalanca düşsək, taparıq, yəqin, hələ çox uzağa getməyiblər.

Pristav bu sözlərdən bir az dibcor oldu, qəmli-qəmli dilləndi:

- Mən elə bildim, hələ sənin evindədirlər. Bəs hayana getdilər?

Koxa başı ilə sol tərəfdəki dağı nişan verdi.

Pristav çox da uzaqda olmayan dağa baxıb dedi:

- Yaxşı, onda biz getdik, sən də özünlə təcili bir dəstə adam götür, dalımızca gəl!

, Bir azdan ətrafı güllə səsi bürüdü. Kərəmin dəstəsi atəş aç- aç Binnət koxanın üstünə şığıyırdı. Qaçaqqlar da, Binnət koxanın adamları da güllələri havaya boşaldırdılar. Qıraqdan baxana da elə gəlirdi ki, qırğın düşüb.

Hay-haraya İsrafil ağa da gəlmişdi. Bir dikdirdə dayanıb döyüş meydanını izləyirdi. Hər şeydən xəbərsiz idi. Odur ki Binnət koxa ilə adamlarının Kərəmə hücum çəkməsi israfilə böyük dərd olmuşdu. Cirəyində deyirdi: “Budurmu sənin dostluğun, mərdliyin?! Kərəm mənim düşmənimdi, bəs sənə nə gəlib? Sən ki onu qardaşından çox istəyirdin. Bəs indi bu nə müxənnətlikdi? Eybi yox, səninlə mənimki qalsın sonraya”.

Belə deyib İsrafil ağa Kərəmin dalınca yollandı. Fikri bu

idi ki, onunla haqq-hesabı çürütmək üçün bundan yaxşı fürsət oimaz.

Binnət koxa da İsrafil ağanı görmüşdü. Onun niyyətini başa düşmüşdü. Öz-özünə dedi: “Olan olub, keçən keçib. Onsuz da pristavla adamları Kərəmlə mənim hiyləmi başa düşüblər. Bunu mənə bağışlamayacaqlar. Ölmək ölməkdi, xırıldamaq nə deməkdi? Heç olmasa, Kərəmi qorumaq lazımdı. O, hələ elə-obaya çox gərəkdi”.

İsrafil ağa Kərəmi vurmaq üçün xəlvət bir yerə çəkildi. Onu nişan aldı. Amma nə illah elədisə, barmağı tətiyə yatmadı. Tüfəngin muşqulundan həsrətlə Kərəmə baxdı. O bu dağlara, bu dağlar da ona necə yaraşırırdı! Kərəmi bu dağlardan, bu dağları Kərəmdən ayırmaq insafsızlıq olardı.

Bu vaxt arxadan atılan tüfəngin səsi İsrafil ağanın qulaqlarında cingildədi. Qanrılıb geri baxanda nə gördü? Binnət kişi tüfəngini ona tuşlamışdı. Silah bir də açıldı. Bu dəfə də güllə İsrafil ağanın başı üstündən vıyılıtılı ilə keçdi. İsrafil ağa ona cavab qaytardı. Binnət koxa qollu-budaqlı ağac kimi yerə sərildi. O, güc-bəla ilə ağaya bunu deyə bildi:

- Ay namərd, mən sənə qıymadım. Sən məni niyə vurdun?

İsrafil ağa hər şeyi indi başa düşdü. Bildi ki, Binnət koxa istəsə, onu asanca vurardı. Ancaq onun niyyəti bu deyildi. İstəyirdi ki, İsrafil ağanın başını qatsın, Kərəmlə yoldaşları aradan çıxsın.

Ağa onu da anladı ki, əslində, Binnət koxa ilə adamlarının qaçaqlarla döyüşü də uydurma imiş. Hər şey elə qurulubmuş ki, həm Kərəmlə yoldaşları kənddən çıxsınlar, həm də Binnət koxa hökumətin qəzəbindən qurtulsun.

İsrafil ağa koxanı vurmağına çox peşman olmuşdu. Ürəyində özünü qınayırdı. Amma nə edəsən? Olan olmuş, keçən keçmişdi.

Bu vaxt pristav da gəlib çıxdı, Binnət koxanın yerə sərildiyini görüb soruşdu:

- Bunu kim vurdu?

İsrafil ağa fikirli-fikirli dilləndi;

- Koxa mənə köməyə gəlmişdi. Ona qaçaqların gülləsi dəydi.

Belə dedi ki, heç olmasa, pristav Binnət koxanın ölüsünü adına layiq torpağa tapşırmağa izin versin, ürəyində isə hələ də tutduğu əməldən peşman idi. Bu vaxt Kərəmlə yoldaşları artıq çox uzaqlarda idilər. [5, s. 61].

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan qəhrəmanlıq dastanlarında təsərrüfat məişətinin bəzi məsələlərinə dair. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Tarix İnstitutu Elmi Əsərləri Bakı 2016-cı il. Cild 59 2. <https://www.um.edu.mt/>

2. Azərbaycan dastanları (5 cildə), 2-ci cild. "Lider nəşriyyatı", Bakı-20054. Leontiev A.A (Person language and consciousness)

3. Dastanda qəhrəman tipləri və obrazların ümumi səciyyəsi // –Bakı: Bakı Dövlət Universiteti Dil və ədəbiyyat Beynəlxalq elminəzəri jurnal, – 2020

4. "Divani-lüğət-it-türk" (tərcüməsi). c.I, Ankara, 1992.

5. N.Cəfərov. Qədim Türk Ədəbiyyatı. Bakı, 2004, c.322

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 03.06.2024

Çapa qəbul olunma tarixi: 28.06.2024

**Rəyçi: f.ü.f.d. Adışirinov Nizami Şamil
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur**